

Хотин

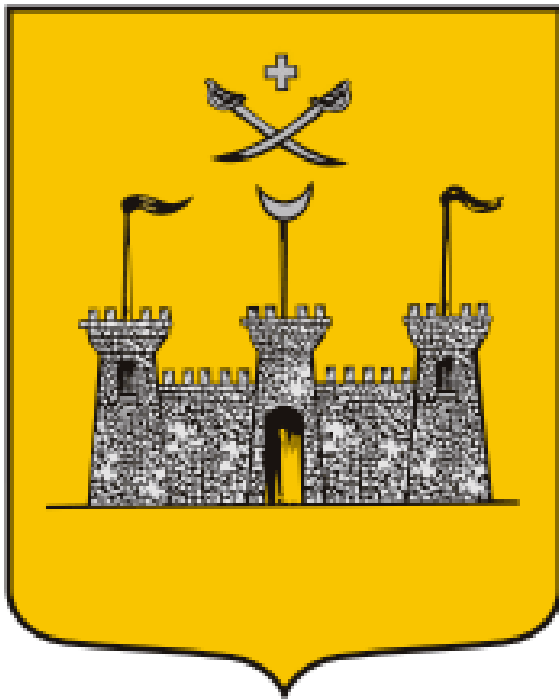
Хотин — місто в Україні, центр Хотинського району Чернівецької області. Розташоване на правому березі Дністра. Відоме фортецею XIII — XVIII століття, що збереглася до наших днів.

Прапор міста було прийнято 21 березня 1996 року. Автором прапора є В. Денисенко.

1 Назва

У літописі згадується як Хотень. У билинних переказах був богатир на ім'я Хотен Блудович.

1.1 Герб

Старий герб

1826 року місту Хотину був наданий герб: в золотому полі срібна тривежева цитадель, супроводжена вгорі срібним рівнораменним хрестиком над двома схрещеними шаблями — символами захисту краю від ворогів. На передній вежі півмісяць на держаку, а на держаках обох крайніх веж — застромлені бунчуки.

1.2 Прапор

2 Історія

Хотинська фортеця — форпост захисту південних кордонів від турецької загрози

Хотинська битва.

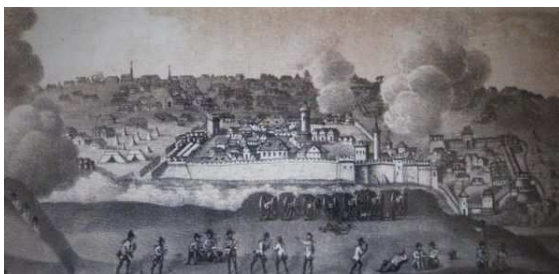
Завдяки вигідному стратегічному положенню Хотин відіграв значну роль в історії України, Молдови, Польщі, Туреччини та Російської імперії.

Спочатку це була невелика, збудована східними слов'янами на місці давнього поселення дерев'яна фортеця, яка захищала їх від численних завойовників. Поряд з нею і одночасно з нею існувало неукріплене селище. На його території археологи виявили залишки напівземлянкових жителів з печами — кам'янками, які датуються IX—X століттями, а на глибині 1,2–1,4 м. — виявлений культурний шар VII—VIII століть.

З X століття входив до складу Київської Русі, згодом

Хотинська битва, 1673

Хотин 1788

— Галицько-Волинського князівства.

Завдяки міцній твердині і вигідному розташуванню

Хотин став центром розвитку ремесел і торгівлі, які в свою чергу сприяли розквіту культури та економіки міста. Про це, зокрема, свідчить і рукописне Хотинське Євангеліє XIV століття. У Хотині в ті часи відбувалися найбільші у Молдовському князівстві ярмарки, на які приїздили купці з різних країн Східної та Західної Європи. Місто було важливим митним пунктом в європейсько-азійській торгівлі. У другій половині XVI століття від хотинського ярмарку у молдовську казну надходила величезна сума грошей — 10 000 золотих на рік.

2.1 У складі Шипинської землі

З кінця XII століття на півдні Галицького князівства Галицько-Волинської держави починає формуватись земля з напів-автономним статусом. Після монголо-татарської навали зв'язки з галицько-волинськими землями послабились, що призвело до їх фактичного відокремлення на початку XIV, та визнання зверхності Золотої Орди.

У середині XIV століття починається занепад Золотої Орди, в залежності від якої перебував край. В 1349 році Королівство Польське захопило Галицьке князівство. В цей же час на землях у басейні річки Молдова формується нова держава — Молдовське князівство.

На південному прикордонні Галицького князівства постає Шипинська земля — практично самостійна адміністративно-територіальною одиниця з власною самоуправою, за яку вели запеклу боротьбу Королівство Польське, Королівство Угорське та Молдовське князівство.

Документально вперше згадує Шипинську землю Ян Длугош в 1359 році у зв'язку з походом короля Казимира у Молдову. Приблизні межі описувались в грамоті 1412 року.

Загальне керівництво землею здійснював Воєвода. Хотинська фортеця була центром Хотинської волості («держави»), якою керував Староста («державець»)

2.2 У складі Молдови

Від 1373 року Хотин увійшов до складу Молдови.

Упродовж XV—XVI століть Хотинська фортеця була столицею Мульта, резиденцією молдовських господарів.

Воєвода Стефан III Великий значно розширив кордони фортеці. Було зведено мур шириною 5 і висотою 40 метрів. У самій фортеці були вириті глибокі підвали, які служили приміщеннями для воїнів.

Згадується у «Списку руських городів» наприкінці XIV століття («На Днестре Хотень») й у грамоті молдовського воєводи Олександра від 8 жовтня 1408 ро-

ку.

У XVI столітті деякий час перебував під владою Польщі, потім знову Молдовського князівства (у васальній залежності від турків), у XVIII столітті Хотинська округа була безпосередньо включена до складу Османської імперії.

Після занепаду Молдовського князівства місто і фортеця перейшли до рук турків. Вони ще більше посилюють оборонну міць фортеці, але місцеве населення ніколи не мирилося з новими поневолювачами. Помічниками у цій боротьбі часто виступали запорозькі козаки. Так було в 1563 році, коли козаки на чолі з легендарним Дмитром Вишневецьким (Байдою) зайняли фортецю і почали переговори з молдовським господарем про спільний виступ проти Туреччини. Через зраду молдовських бояр загін козаків був розгромлений, а Дмитро Вишневецький був страчений в Константинополі.

1615 року польські війська зайняли Хотин. Після Цецорської битви 1620 року між Польщею та Туреччиною, в ході якої польські війська були розбиті, а великий коронний гетьман Станіслав Жолкевський загинув, Хотин став головним форпостом оборони від турецької навали.

2.3 Хотинська битва 1621

У вересні — на початку жовтня 1621 року біля стін Хотинської фортеці проходили події знаменитої Хотинської битви, яка прославила запорозьких козаків на чолі із гетьманом Петром Конашевичем-Сагайдачним і стала зламним моментом в історії Османської імперії. У ході Хотинської війни польсько-литовське військо великого гетьмана литовського Яна-Кароля Ходкевича (35 тисяч вояків) та Запорізьке військо гетьмана Петра Сагайдачного (40 тисяч козаків) відбили численні атаки 200-тисячної турецько-татарської армії. Козаки під проводом Сагайдачного у вересні неодноразово здійснювали сміливі нічні рейди-контратаки, викликаючи паніку серед турецьких військ. 24 вересня у фортеці помер від поранення і наступного зараження крові гетьман Ходкевич, і оборону очолив Станіслав Любомирський. Успішні дії козаків, вмілі маневри польських військ поступово підточували сили турків. Осман II остаточно розгубився. 28 вересня він вирішив дати генеральний бій. Султан Осман II був змушений 9 жовтня 1621 р. укласти з представниками Речі Посполитої Хотинський мир.

Впродовж XVII століття Хотин переходив з рук в руки, ним володіли і польські королі, і турецькі феодали, неодноразово місто визволяли запорозькі козаки. Під час визвольної війни 1650—1653 років у Хотині перебували війська Богдана Хмельницького.

2.4 Хотинська битва 1673

11 листопада 1673 р. коронний гетьман Ян III Собеський на чолі 30-тисячного польсько-литовсько-козацького війська вщент розгромив у Хотині 40-тисячну турецьку армію. Вирішальним моментом Хотинської битви 1673 стала атака гусарів воєводи Яблоновського. З загибелі або полону врятувалось лише декілька тисяч турків. Тільки на початку XVIII століття туркам вдалося остаточно закріпитися в Хотині і в фортеці.

Після реконструкції 1712—1718 років (за участю французьких інженерів) вона стала наймогутнішим вузлом османської оборони на сході Європи.

Хоча в XVIII—XIX століттях фортеця поступово втрачає своє оборонне значення, під її мурами продовжують кипіти битви.

1739 року вони вступають в Хотин після перемоги над турками у битві під Ставчанами в якій хоробро билися з ворогами українці, росіяни, грузини і молдовани. Великий російський вчений, поет Михайло Ломоносов, захоплюючись мужністю своїх співвітчизників, написав «Оду на победу над турками й татарами й на взятие Хотина 1739 года».

У 1769—1787 рр. росіяни знову штурмують Хотинську фортецю.

2.5 Облога Хотина 1778

1778 місто було взяте в облогу австрійськими військами під командуванням принца Фрідріха і російськими військами під командуванням сина генерала Солтикова. Місто було в облозі 4 місяці і 8 днів. 19 вересня 1778 місто з комендантом Осман пашею здалося. Осман паші та іншим дозволили вивезти всіх своїх людей та все своє добро з замку, фортеці та міста. Це все було вивезене на 2700 возах. Солтиков запросив до себе Осман пашу на обід. Осман паша був чоловіком Гелени, сестри Софії Клявоне. Софія Клявоне перебувала тоді у зв'язку із Солтиковим. Після того як місто капітулювало в ньому було 16 857 жителів.

1 жовтня 1778 австрійські та російські війська ввійшли в місто. Місто було порожнє і значно поруйноване. Передмістя Константинополь ще раніше спалив Осман паша.

Так описав тоді місто саксонський принц Фрідріх Зальфельдський. Хотинська фортеця в формі чотирикутника, 1800 на 730, має четверо воріт. Ворота називались: Водяні, Стамбульські, Бендерські і Корхові. В середині замку знаходяться палац паші, мечеть, турецька лазня, багато магазинів і 40 різних будинків, в яких могли би розміститись 800 осіб. Місто розташоване вище фортеці і оточене грабовим палисадом до самої фортеці. Одне передмістя називалось

Константинополь, а інше біля воріт, які виходили на дорогу до Окопів, називалося Румля. Між двома передмістями був сад Осман паші, який виходив і поза палісад. Малий струмок, який стікав в Дністер ділив місто і фортецю на дві частини. Місто було забудоване дерев'яними будинками. При фортеці знаходилося 7000 вояків, жив тоді там Осман паша та ага яничарів Друру-оглу.

2.6 У складі Російської імперії

Після російсько-турецької війни 1806—1812 рр. Хотин офіційно був анексований Росією і став повітовим центром Бессарабської губернії. Відступаючи, турки майже повністю знищили Хотин.

1832 на території фортеці було збудовано нову церкву св. Олександра Невського. 1856 року російський уряд скасував статус Хотинської фортеці як військового об'єкту. Саме місто протягом XIX ст. розбудовувалось на рівнинному плато за регулярним планом. За переписом 1897 р. Хотин нараховував 18126 мешканців.

Після реформи 1860-х років у Хотині виникли перші промислові підприємства. Тут було кілька водяних млинів. На початку XX ст. в Хотині діяли 3 броварні, 10 гуралень, 4 тютюнові фабрики, лісопильний і цегельний заводи, 2 друкарні. Місто мало дві лікарні на 45 ліжок, аптеку, діяли 2 двокласні повітові училища (чоловіче і жіноче), 2 чоловічі однокласні училища та одне приватне.

1918 року на прикордонну Хотинщину претендувало 5 держав: Росія, Україна, Молдовська народна республіка, Австро-Угорщина і Румунія. 10 листопада 1918 року Хотин окупували війська королівської Румунії. Почалися репресії та терор. Але хотинчани не покорилися новим окупантам. У січні 1919 року спалахнуло антирумунське повстання. Влада в більш як сто селах перейшла до рук Хотинської Директорії на чолі з Й. І. Волошенком-Мардар'євим. Директорія, підтримувана народом, вирішила вигнати румунів з свого краю і повернути собі волю. Протягом 10 днів учасники Хотинською повстання вели запеклі бої з королівськими військами. Проте увірвавшись 1 лютого у Хотин, загарбники вчинили розправу над населенням. Щодня окупанти вели сотні людей на руїни Хотинської фортеці, звідки ніхто не повертався. Хотин упродовж 22 років був повітовим центром Румунії.

Під час Другої світової війни Хотин був під румунською окупацією (6 липня 1941 р. — 4 квітня 1944 р.), пізніше у складі УРСР.

Воєнні події внесли значні зміни в національний склад населення:

- 72 % — українці

- 16 % — росіяни
- 8 % — євреї
- 4 % — румуни

(у 1930 р. відповідно було: 15 %, 37 %, 38 % і 9 %).

3 Природоохоронні території

Національний природний парк "Хотинський" поблизу Хотина

Місто межує з національним природним парком «Хотинський»^[1] (офіс - вул. Олімпійська 69) та національним природним парком «Подільські Товтри». При північно-східній околиці міста Хотин, поруч з Хотинською фортецею, знаходиться ландшафтний заказник місцевого значення Хотинська фортеця.

4 Пам'ятки історії та культури

- У місті діє Державний історико-архітектурний заповідник «Хотинська фортеця». На його території знято понад 50 кінофільмів. Серед них: «Захар Беркут», «Д'Артаньян та три мушкетери», «Тарас Бульба», «Чорна стріла», «Могила Лева», «На війні як на війні», «Русалонька», «Сказання про доблесного лицаря Айвенго» тощо.
- У Хотині є понад 20 пам'яток історії, які перебувають на державному обліку.
- На території міста розташоване військове кладовище, де захоронено 4910 російських солдатів, які загинули у Першу світову війну, і 47 учасників Хотинського повстання 1919 року.

5 Святині

На території замку була церква св. Миколая, за переказами збудована грецькою княжною. Пізніше турки влаштували в ній мечеть.

1621 року біля стін замку було 2 церкви: одна дерев'яна і одна мурована.

6 Промисловість і торгівля

Торговельний центр у центрі міста

На сьогодні в місті діють:

- Завод харчової та медичної упаковки
- ТДВ «Калібр»
- Завод продтоварів
- ТзОВ «Хотинпродукт»
- ТзОВ «Хотинхліб № 2»
- ОКП «Буковина»
- ТзОВ «Буковинська агропромислова компанія»
- Автотранспортне підприємство 17741
- Держлісгосп
- Районна друкарня

У місті працюють 19 магазинів споживчої кооперації, 12 закладів громадського харчування, близько 20 магазинів та 10 кафе-барів, які перебувають у приватній власності. У колишній будівлі універмагу функціонує критий ринок

У сфері побутового обслуговування діє мале колективне підприємство «Хотинчанка».

7 Освіта і культура

В місті функціонують заклади освіти, зокрема:

- Хотинський сільськогосподарський технікум;
- Загальноосвітня школа I–III ступенів № 1;
- Загальноосвітня школа I–III ступенів № 5;
- Хотинська гімназія;
- Материнська школа-сад;
- Дошкільні дитячі установи (дві);
- Допоміжна школа-інтернат № 1;
- Спеціальна загальноосвітня школа № 2 для дітей з важкими розладами мови;
- Будинок школярів та учнівської молоді;
- Дитячо-юнацький фізкультурно-спортивний комплекс.

У Хотині працюють районний будинок народної творчості та дозвілля, музична та художня школи, дві бібліотеки (доросла та дитяча), філія Чернівецького краєзнавчого музею.

8 Заклади охорони здоров'я

- районна поліклініка
- лікарня
- пологовий будинок
- районна санітарно-епідеміологічна станція
- міжрайонна станція переливання крові
- будинок-інтернат для психоневрологічних хворих.

9 Номерні знаки автомобілів

- СЕ / 26

10 Засоби масової інформації

- Газета «Хотинські вісті». 20 лютого 2007 року угоду про розподіл виробничих стосунків і гарантій незалежності редакційної політики газети «Хотинські вісті» підписали від колективу — головний редактор газети «Хотинські вісті» Василь Бурлака, голова профспілкового комітету

редакції Сергій Доманчук, а від засновників — голова районної ради Григорій Тимчук та перший заступник голови районної державної адміністрації Сергій Скрипник [2].

11 Відомі люди

- Гелена-Фатіма Глявоне — сестра Софії Потоцької.
- Льяш Колчак паша — воєначальник Османської імперії.
- Проскурня Георгій Дмитрович — козак 4-го куреня 4-ї Київської дивізії Армії УНР, Герой Другого Зимового походу
- Бабій Олександр Іванович — (*01.01.1927, м. Хотин) — молдавський і український філософ, публіцист. Доктор філософських наук (1974), професор (1985). Працював в Інституті філософії, соціології і права АН Молдавії. З 2000 р. проживав у Москві.
- Галкін Кузьма Іванович — Герой Радянського Союзу (1965).
- Кириленко Іван Михайлович; - художник-живописець, член Національної спілки художників України.
- Коваль Олександр Олександрович — солдат, загін «Азов», загинув у боях за Маріуполь.
- Комарницький Сергій Іванович — (*07.11.1936, м. Хотин) — український історик, публіцист, краєзнавець. Кандидат історичних наук (1971). Доцент.
- Курліков Борис Семенович.- (*11.02.1918, м. Хотин — 10.09.2009) — український художник-аматор. Член Національної спілки майстрів народного мистецтва України. Заслужений майстер народної творчості України (2002).
- Побережник Сергій Анатолійович — солдат Збройних сил України, учасник російсько-української війни 2014—2015 років.
- Снігур Степан Олексійович -(*25.11.1915, с. Ріпенці, тепер Кам'янець-Подільського району Хмельницької області — 16.03.1995, м. Хотин) — український письменник і педагог. Автор п'єс: «Полум'яні серця», «Полум'я»; повістей: «Альпійські троянди», «Буревій», «Татів наган». Лауреат премій імені Миколи Островського і Кузьми Галкіна.

- Шкабара Катерина Олексіївна (* грудень 1912 (1913), м. Хотин — 2002) — український кібернетик, один з творців першої у континентальній Європі електронно-обчислювальної машини «МЕСМ». Лауреат Премії АН України імені С. О. Лебедева.
- Лопушанська Олександра Іванівна — хімік, педагог, громадський діяч, почесний професор Чернівецького університету, почесний громадянин міста Чернівці.

12 Панорами Хотина

Хотинської фортеці

фортеці та Дністра

13 Примітки

- [1] Хотинський національний природний парк. *Вікіпедія* (uk). 2016-11-09. Прочитовано 2016-12-15.
- [2] У Хотині задекларували принципи європейської політики в стосунках влади і преси

14 Література

- *Грушевський М.* Хотинська війна 1621 р.
- *Добржанський О., Макар Ю., Масан О.* Хотинщина. Історичний нарис. — Чернівці : Молодий буковинець, 2002. — 464 с.
- *Енциклопедія українознавства : Словникова частина : [в 11 т.] / Наукове товариство імені Шевченка ; гол. ред. проф., д-р Володимир Кубійович. — Париж ; Нью-Йорк : Молоде життя ; Львів ; Київ : Глобус, 1955—2003.*
- *Романюк Анатолій.* Хроніка одного життя: спомини і роздуми. — Львів : Мс, 2006. — 508 с., іл.
- Хотин — 1000 років. Путівник. — Львів : Центр Європи, 2002.
- *Шубарт Павло.* Пізнай свій край, або Україна чудесна // Чорноморські новини. — 2007. — № 117–118.
- *Юсов С. Л.* Хотин // *Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. — К. : Наук. думка, 2013. — Т. 10 : Т — Я. — С. 418. — ISBN 978-966-00-1359-9.*
- *Ковтун В. В., Степаненко А. В.* Города Украины: Экономико-статистический справочник. — К. : Вища школа, 1990. — С. 265.
- *Chocim // Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. — Warszawa : Filip Sulimierski i Władysław Walewski, 1880. — Т. I : Aa — Dereneczna. (пол.) — S. 598—600. (пол.)*
- Неофіційний інформаційно-розважальний портал міста
- Хотин на карті регіону
- Офіційний веб-сайт Хотинської районної державної адміністрації
- Герб 1826 р.
- Проект герба 1870 р.
- Герб 1930 р.
- Герб 1996 р.

15 Посилання

- Дністровські ремінісценції
- Історія міста Хотин
- Хотинська РДА
- Сайт Сергія Кифоренка
- Ірина Пустинникова (Блека)
- Замки та храми України (теж Блека)
- Сайт Сергія Клименка
- День, № 172, 24.09.2002
- Подорожі
- Тетяна Зубович. Хотинський замок (Архітектурний вісник № 20)